

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ปัจจุบันรายได้หลักของประเทศไทยส่วนหนึ่งมาจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมาก คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) โดยในตลาดท่องเที่ยวโลก การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีมูลค่าประมาณ 1,604 พันล้านบาท ซึ่ง ประเทศไทยมีส่วนแบ่งการตลาดประมาณ 285 พันล้านบาท สูงเป็นอันดับที่ 13 ของโลก และเมื่อเปรียบเทียบกับตลาดท่องเที่ยวในประเทศไทยเอง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีมูลค่าสูงสุดเป็นอันดับ 4 รองจาก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอาหาร อาหารท้องถิ่นอาหารพื้นเมือง อาหารประจำชาติ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ท่องเที่ยวโบราณสถาน ท่องเที่ยวเมืองเก่า ทั้งนี้รายได้จากการท่องเที่ยวสุขภาพ คิดเป็น ประมาณร้อยละ 15.6 ของรายได้จากการท่องเที่ยวโดยรวม และมีอัตราการขยายตัวที่ค่อนข้างสูง ประมาณร้อยละ 7.5 ต่อปี ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2563 นอกจากนี้พบว่านักท่องเที่ยวสุขภาพเป็นกลุ่มที่สร้างมูลค่าให้กับประเทศจุดหมายปลายทางได้อย่างมากมาย เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักจะมีการศึกษาดี ฐานะค่อนข้างดี (ปานกลางถึงสูง) ระยะเวลาในการพักอยู่ในประเทศยาวนานและมีงบประมาณในการใช้จ่ายต่อการเดินทางครั้งหนึ่งสูงกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาประเทศไทยเพื่อรับบริการสุขภาพสูงสุดสามอันดับแรกได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี และฝรั่งเศส

ความหมายของการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินพักผ่อนหย่อนใจและเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือ หารายได้

ปรีชา แดงโรจน์ (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติจะเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทางที่เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ มีวัตถุประสงค์ หรือเพื่อสันทนาการเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจความสนุกสนานเพลิดเพลิน การศึกษาศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจการประชุมสัมมนา เป็นต้น มิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว

McIntosh R.W. & Gupta S. (1980) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อจุดหมายต่างๆ โดยมี
มูลเหตุจูงใจ 4 ประเภท ดังนี้

1. มูลเหตุจูงใจทางคุณภาพ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมทางการกีฬา หรือรักษาสุขภาพ พักผ่อนตากอากาศชายทะเล หรือร่วมกิจกรรมบันเทิงอื่นๆ
2. มูลเหตุจูงใจทางวัฒนธรรม หมายถึง ความต้องการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ในแหล่งอื่นที่มีใช้ที่อยู่เดิม ไม่ว่าจะ
จะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ดุริยางค์ศิลป์ประเภทต่างๆ
3. มูลเหตุจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความต้องการพบปะสังสรรค์กับผู้คนใหม่ๆ หรือ
เพื่อนเก่า ญาติพี่น้อง
4. มูลเหตุจูงใจด้านสถานภาพและเกียรติภูมิ หมายถึง ความต้องการพัฒนาตนเองใหม่ให้มีฐานะหรือ
เกียรติภูมิสูงอาจเป็นไปเพื่อการศึกษาการประชุมและการติดต่อธุรกิจ

ดังนั้นการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่ต่าง ๆ เป็นการชั่วคราวด้วยความ
ความสมัครใจและพึงพอใจของผู้เดินทาง เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือเพื่อน เป็นต้น ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือ
หารายได้

ความหมายของนักท่องเที่ยว

ฐิรชญา มณีนตร (2552) กล่าวว่า นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่
อื่นเป็นการชั่วคราวเป็นเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมงขึ้นไปด้วยความสมัครใจและมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่
แตกต่างกัน แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ที่จุดหมายปลายทาง ซึ่งนักท่องเที่ยวถือว่าเป็นองค์ประกอบ
ที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว โดยองค์การการท่องเที่ยวโลกได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
โดยเสนอแนะให้ประเทศสมาชิกใช้คำว่า ผู้มาเยือน (Visitors)

สุวัฒน์ จุฑากรณ์ และจริญญา เจริญสุใส (2552) ได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยวไว้ว่านักท่องเที่ยว
หรือผู้มาเยือนเป็นผู้ที่เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ซึ่งเรียกรวมกันทั้งนักท่องเที่ยวหรือผู้
เป็นผู้มาเยือนว่า “Visitors” จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

1. จำแนกตามระยะเวลาที่ใช้ในการไปเยือนและการพักค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้น ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม
 - 1.1 นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย 24
ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปี
 - ผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ที่ไปเยือน

- ผู้ที่มีสัญชาติของประเทศนั้นหรือเดิมเป็นคนในถิ่นนั้น แต่ปัจจุบันไม่มีถิ่นพำนัก ณ สถานที่ที่ไปเยือนแล้ว
- ผู้ที่เป็นลูกเรือ พนักงานปฏิบัติหน้าที่บนเครื่องบินและเรือโดยสารที่ไม่มีถิ่นพำนัก ณ สถานที่ที่ไปเยือน เพื่อเข้าไปพักค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้น

1.2 นักทัศนจร หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราวซึ่งพำนักอยู่ ณ สถานที่นั้นอย่างน้อย 24 ชั่วโมงและไม่พักค้างคืน ซึ่งได้แก่

- ผู้โดยสารเรือสำราญหรือเรือเดินสมุทรซึ่งแวะมาพักเพียงชั่วคราวและไม่ได้พักค้างคืน
- ผู้มาเยือนที่จากสถานที่นั้นไปภายในวันเดียวกัน
- ผู้ที่เป็นลูกเรือ พนักงานปฏิบัติหน้าที่บนเครื่องบินและ เรือโดยสารซึ่งไม่ได้มีถิ่นที่อยู่อาศัย ณ ประเทศหรือสถานที่นั้นและแวะพักเพียงชั่วคราวในเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง

2. จำแนกตามถิ่นพำนักของผู้มาเยือน ซึ่งสามารถจำแนกผู้มาเยือนได้ 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

2.1 ผู้มาเยือนขาเข้า (Inbound visitor) หมายถึงผู้มาเยือนที่มีถิ่นพำนักในต่างประเทศและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอีกประเทศหนึ่ง

2.2 ผู้มาเยือนขาออก (outbound visitor) หมายถึง ผู้มาเยือนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศหนึ่งและเดินทางออกไปยังประเทศอื่น

2.3 ผู้มาเยือนภายในประเทศ (domestic visitor) หมายถึง ผู้มาเยือนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศและเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศนั้น

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2552) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวก็คงเกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งนักท่องเที่ยวและนักทัศนจรดังนี้

1. นักท่องเที่ยว (Tourists) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พักถาวรของตน ซึ่งมุ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป มีการค้างคืน อย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 90วัน เป็นการเดินทางโดยสมัครใจ ด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มิใช่การไปประกอบอาชีพ หรือหารายได้ ทั้งนี้ผู้โดยสารมาทางเรือสำราญทางทะเลแล้วไม่พักค้างคืนบนฝั่งไม่นับเป็นนักท่องเที่ยว จำแนกได้เป็น

- นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หรือนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (Foreign Tourists or International Tourists) หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย
 - นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourists) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่มีถิ่นที่อยู่หรือที่พำนักถาวรในประเทศไทยในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติที่พำนักอาศัยถาวรอยู่ในประเทศไทยก็ได้และมีการเดินทางท่องเที่ยวไปในจังหวัดอื่นๆ
2. นักทัศนาจร (Excursionists) หมายถึงผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พำนักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไ้อยู่ชั่วคราวในระยะเวลาสั้นๆ ไม่ถึง 24 ชั่วโมง ไม่ได้ค้างคืนและเดินทางไปโดยสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตามที่มีใช้การประกอบอาชีพหรือหารายได้ ทั้งนี้ผู้โดยสารเรือสำราญที่ค้างพักแรมในเรือสำราญจะถูกนับว่าเป็นนักทัศนาจร จำแนกได้ดังนี้
- นักทัศนาจรชาวต่างประเทศ (Foreign Excursionists) หมายถึง นักทัศนาจรชาวต่างประเทศที่เดินทางมาจากต่างประเทศมาท่องเที่ยวในประเทศไทย
 - นักทัศนาจรภายในประเทศ (Domestic Excursionists) หมายถึง นักทัศนาจรที่มีถิ่นที่อยู่ หรือที่พำนักถาวรในประเทศไทยในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติที่มีถิ่นที่อยู่หรือที่พำนักถาวรอยู่ในประเทศไทยก็ได้และมีการเดินทางท่องเที่ยวไปในจังหวัดอื่นๆ
3. ผู้มาเยือน (Visitors) หมายถึงรวมถึง ผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยโดยจะจำแนกเป็นนักท่องเที่ยวหรือเป็นนักทัศนาจรก็ได้ตามแต่จะตรงกับคุณสมบัติหรือนิยามในข้อใดๆ

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548) ได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่มาเยือนชั่วคราวซึ่งมักจะมาพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง มี วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

1. เพื่อการพักผ่อน ความเพลิดเพลิน สุขภาพ การศึกษาการกีฬา
2. เพื่อดำเนินธุรกิจและการประชุมต่างๆ
3. เพื่อเยี่ยมครอบครัวและญาติพี่น้อง
4. เพื่อราชการและติดต่อราชการ

ดังนั้นสรุปได้ว่านักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พำนักถาวรของตนซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป มีการค้างคืนอย่างน้อย 1 คืนแต่ไม่เกิน 90 วัน เป็นการเดินทางโดยสมัครใจ ด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตามที่มีใช้การไปประกอบอาชีพหรือหารายได้และนักทัศนาจรหมายถึงผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่นักทัศนาจร หมายถึงผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พำนักถาวรของตน ซึ่งเป็นการ

เดินทางไปอยู่ชั่วคราว ในระยะเวลาสั้นๆไม่ถึง 24 ชั่วโมง ไม่ได้ค้างคืนและเดินทางไปโดยสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวจัดเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้องจากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกแห่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยการเดินทางท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลนั้นจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ตามความมุ่งหมาย วิธีการ และความพึงพอใจ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการและปรับกิจกรรมต่าง ๆ ตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health/Wellness Tourism) ซึ่งกำลังได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอย่างแพร่หลายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องตามลำดับ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมาตรการหนึ่งของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) พ.ศ. 2560-2569 โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของโลก (Thailand Hub of Wellness and Medical Services) ภายใน 10 ปี ข้างหน้า ปัจจุบันตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั่วโลกมีมูลค่า 1.6 ล้านล้านบาทขยายตัวร้อยละ 10 ต่อปี นับเป็นตลาดการท่องเที่ยวที่สำคัญและเพิ่มมูลค่าขึ้นอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติเพื่อสามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศโดยใช้ศักยภาพความแข็งแกร่งด้านระบบบริการสุขภาพของประเทศ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเพื่อรับบริการจนสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการแพทย์ถูกกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลประกาศเป้าหมายในการเป็น “ศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย (Medical Hub of Asia)” โดยมีแหล่งท่องเที่ยวหลัก อาทิ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ภูเก็ต และเกาะสมุย (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) เป็นจังหวัดนำร่อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550) นโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาตลาดและการลงทุนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างคึกคัก ทั้งนี้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 ได้วิเคราะห์แนวโน้มพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) อาทิ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) มีแนวโน้มจะได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มต้องการที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างในการท่องเที่ยว ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์ กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เลือกรักษาในโรงแรมที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งประเทศไทยมี

ความพร้อมของทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงถูกกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2552) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง “การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสวดแทรกด้วยวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมต่างๆรวมตลอดจน การศึกษาประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อการดูแล และการบำบัด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต การดำรงชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ / หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ ได้แก่ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ คลายเครียด และมีการรับคำปรึกษาแนะนำด้านการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ มีการแนะนำการออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวด การอบ ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจน การตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล และอื่นๆ” (วุฒิสภา และ ปิยะพร, 2559 น. 172)

สุนิษาและ ปวีณ์รัตน์ (2555) อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) ว่า การเดินทางท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์ในการพักผ่อนหย่อนใจ เรียนรู้วิถีชีวิตในแนวธรรมชาติ และมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมหรือ บำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การเดินทางไปพักผ่อนตามรีสอร์ตที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ในโปรแกรมมีการพบผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาทางสุขภาพ ตลอดทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อ สุขภาพ เช่น การฝึกโยคะ การฝึกสมาธิ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจะเน้นการเสริมสร้าง สุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลาย ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล และภายหลัง การท่องเที่ยวก็สามารถกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ธานินทร์ สนธิรักษ์ (2533) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อเติมเต็มชีวิตให้สมบูรณ์และสมดุล ทั้งนี้มีใช้การเดินทางเพื่อรักษาโรคร้ายจากเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้น และมีใช้การเดินทางเพื่อเสริมสุขภาพเท่านั้น หากแต่แสวงหาหนทางแห่งความสุขที่สมดุลกับตนเอง หรือที่เรียกว่า “ยอายุวัฒน์” ซึ่งเป็นแก่นสำคัญ ทั้งนี้อาจมีใช้ด้วยแต่เป็นปรัชญา แนวคิด ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวแสวงหา เพื่อเติมเต็มชีวิตของตนเองให้ดียิ่งขึ้น จึงทำให้สถานที่ตั้งและกิจกรรมในแหล่งจุดหมายปลายทาง (Wellness Destination) มีลักษณะที่ใกล้ชิดธรรมชาติ และห่างไกลผู้คนเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงบรรยากาศของสถานที่ และกิจกรรมที่มาจากวัฒนธรรมต่างๆที่นักท่องเที่ยวจะได้มีประสบการณ์ร่วม อีกทั้งยังมุ่งพัฒนาด้านความผ่อนคลาย และยอายุวัฒน์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวนิยมที่จะหลีกเลี่ยงจากความตึงเครียดและความไม่สบายใจในชีวิตประจำวัน จึงหาพื้นที่ที่สามารถปรับสภาพเพื่อความลงตัวของตัวเองไปจนถึงเตรียมความพร้อมที่จะออกไปใช้ชีวิตประจำวันของตนเองด้วยหนทางสู่อายุวัฒน์

ชนิดา ทวีศร (2557) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและหรือ/ การบำบัดรักษา

ฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวดประคบ/อบ/สมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิตลอดจนการตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาลและ อื่น ๆ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไป การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) จึงมีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลาง ธรรมชาติเพื่อเรียนรู้วิถีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษาและสร้างเสริมสุขภาพกายและ สุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลาย เป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจและร่างกาย ให้สมดุล และภายหลังการท่องเที่ยวก็สามารถนำกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

โดยสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพและหรือบำบัดรักษา/ฟื้นฟูสุขภาพหรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว

ด้วยวัฒนธรรมและภูมิประเทศของประเทศไทย ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ ซึ่งอาจแบ่งออกได้ เป็น 3 ระดับ คือ

- 1) การท่องเที่ยวเพื่อปรับปรุงสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ได้อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น (Health Tourism) นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองโดยมุ่งเน้นการออกกำลังกายและดูแลสุขภาพหลายหลายกิจกรรม เช่น การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ การอาบน้ำแร่ หรือสปา การนวดแผนโบราณ นอกจากนั้นยังเลือก รับประทานอาหารเพื่อสุขภาพและการพักผ่อนใน ที่มีอากาศบริสุทธิ์ ใกล้ชิดธรรมชาติ ซึ่งประเทศไทย มีสถานที่ให้บริการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพ หลายประเภท โดยเฉพาะโรงแรมและรีสอร์ท ระดับ 4 - 5 ดาว ที่ล้วนแต่มีกิจกรรมเพื่อสุขภาพให้กับ แขกที่เข้าพัก ตัวอย่างเช่น โรงแรม THE BARAI Spa and Residential Suites หัวหิน เป็นโรงแรมที่ มุ่งเน้นกิจกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพแบบองค์ รวม ที่เริ่มตั้งแต่การออกแบบโปรแกรมให้กับผู้เข้าพักทั้ง อาหาร กิจกรรมนั่งสมาธิ การทำ บุญตักบาตร ในตอนเช้า โยคะ สปา และกิจกรรมอื่นที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้ากลุ่มนี้ ปัญญาปุรี เวลเนส กรุงเทพ เป็นสถาน ประกอบการเพื่อสุขภาพตามพระราชบัญญัติ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ.2559 ให้บริการการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับ นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวคนไทย ได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลปัญหาสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในสถาน ประกอบการเพื่อสุขภาพในปัจจุบัน พบว่ามีอยู่ ด้วยกัน 4 อย่าง คือ ‘Sleep - Stress - Fatigue - Pollution’ การนอนที่ไม่มีคุณภาพ ความเครียด ความเหนื่อยล้าและมลภาวะ ถูกยกให้เป็นสาเหตุ ของปัญหาสุขภาพที่พบในหมู่คนในยุคปัจจุบัน โปรแกรมการดูแลสุขภาพของสถานประกอบการ ปัญญาปุรี เวลเนส จึงถูกสร้างสรรค์ขึ้นในรูปแบบ Preventive Approach คือ เน้นการดูแลสุขภาพ ด้วยการป้องกัน หรือ เรียกว่า Preventive Wellness รวมถึง บริการออกแ

นิคสปา ออนเซ็นรวมขนาดใหญ่ แยกชายหญิง อาหารและกิจกรรมเพื่อ สุขภาพ อีกหนึ่งตัวอย่างของ การให้บริการสุขภาพเชิงป้องกัน คือ โรงแรมสินธร เคมปินสกี กรุงเทพ ซึ่งทางโรงแรม ได้มีความ ร่วมมือกับโรงพยาบาลบำรุงราษฎร์นำจุดแข็งในเชิงการแพทย์และการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันแบบ องค์กรรวม มาใช้ในการออกแบบ โปรแกรมการแพทย์เชิงป้องกัน (Preventive Medicine) ให้กับผู้เข้า พัก โดยการติดตั้ง ระบบ การให้คำปรึกษาทางการแพทย์ทางไกล (Teleconsultation) ในห้องพักทุก ห้องพักกรณีเกิด การเจ็บป่วย หรือมีอาการกำเริบจากโรคประจำตัว ตลอดระยะเวลาการเข้าพัก ซึ่งผู้ เข้าพักสามารถพูดคุยปรึกษาแพทย์ของโรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ได้ตลอด 24 ชั่วโมง ผ่าน Teleconsultationดังกล่าวหรือให้โรงพยาบาลฯ เข้าไปรับที่โรงแรมในกรณีฉุกเฉินซึ่งเป็นรูปแบบของ การดูแลสุขภาพยุคใหม่ ที่จะเข้าไปดูแลผู้มาใช้บริการพักผ่อนในโรงแรม เพื่อเพิ่มความมั่นใจด้านความ ปลอดภัยในเรื่องสุขภาพให้แก่ผู้เข้าพักโดยการนำนวัตกรรมทางการแพทย์เข้ามาพัฒนาพัฒนาร่วมกับการ ให้บริการ นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- 2) การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยวหรืออยู่ในระยะพักฟื้น (Rehabilitation Tourism) การท่องเที่ยวลักษณะนี้นักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนที่ต้องการฟื้นฟูสุขภาพหรืออาจมีปัญหา สุขภาพและ มองหาโรงแรม หรือรีสอร์ทที่มีกิจกรรมเฉพาะ ออกแบบโดยผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อให้ นักท่องเที่ยวบรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละบุคคล ตัวอย่างเช่น ชิวาตรม หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีโปรแกรมเพื่อฟื้นฟูอาการเครียด นอนไม่หลับ โปรแกรมลดความอ้วน โปรแกรมเพิ่มความแข็งแรง แรงแ ขงร่างกาย เป็นต้น หรือจะเป็น RAKxa Fully Integrative Wellness & Medical Retreat ที่บาง กระเจ้า จังหวัดสมุทรสาคร ที่นำการพัฒนา เทคโนโลยี และการผสมผสานระหว่างศาสตร์การ แพทย์ ที่หลากหลายทั้งเก่าและใหม่ มาออกแบบ เป็นโปรแกรมดูแลสุขภาพที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ กลุ่ม ผู้รับบริการกลุ่มนี้
- 3) การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพหรือการท่องเที่ยวเชิงแพทย์ (Medical Tourism) หมายถึง การ เดินทางท่องเที่ยวนอกจากเพื่อพักผ่อน หย่อนใจ แล้วยังแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำ กิจ กรรมบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพต่าง ๆ ที่ หลากหลาย เช่น การตรวจร่างกาย รวมทั้ง การ ทำ ทันตกรรม การรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเปลี่ยน สะโพก การผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่า การผ่าตัดเสริม ความงาม หรือ การแปลงเพศ เป็นต้นที่กระทำใ โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐาน ที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย ก่อนเกิดการแพร่ ระบาดของโรคโควิด 19 การท่องเที่ยวในลักษณะ นี้ในประเทศไทยกำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลในประเทศไทยถูกกว่า ต่าง ประเทศ และประเทศไทยมีแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญ และมีมือหลายด้าน ตัวอย่างเช่น จินน์ เวล เนส คลินิก (Jin Wellness Clinic) เป็นคลินิกสุขภาพที่ โรงพยาบาลธนบุรี ที่ให้ความสำคัญแก่การ รักษาแบบ ภายในสู่ภายนอก เน้นการดูแลในเชิงป้องกันและส่งเสริมสุขภาพทั้งกาย ใจ และจิต วิญญาณไปพร้อมกัน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในสถานะเสื่อมทางด้านสมองจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หลากหลายสาขาที่จะช่วยวิเคราะห์ วางแผน ป้องกัน และดูแลสุขภาพใน รูปแบบเจาะจงเฉพาะ บุคคล ดังนั้น เมื่อสถานการณ์ของโรคโควิด 19 ของทุกประเทศ สามารถควบคุม ได้จากการฉีดวัคซีน

ให้แก่ประชาชน ก็คาดได้ว่า ประเทศไทยจะสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงแพทย์นี้ต่อไปได้
อย่างแน่นอน

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้ง 3 ระดับ ประกอบด้วยกิจกรรมการการท่องเที่ยว เพื่อปรับปรุง
สุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ดียอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการปรับสมดุลของอาหาร การดูแลร่างกาย ออกกำลังกายให้
สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ขจัดความเครียด และปรับความสมดุลให้แก่ร่างกาย
เช่น กิจกรรมการนวด สปา การแช่น้ำแร่ น้ำพุร้อน การฝึกปฏิบัติ/ สมาธิ การลดความอ้วน การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟู
สุขภาพของนักท่องเที่ยวหรือการปรับปรุงพฤติกรรม สุขภาพ เหล่านี้เป็นธุรกิจบริการสุขภาพที่ผู้ประกอบการต้องม
ีความรู้ในการนำศาสตร์บำ บัดต่างๆมาใช้ ร่วมกับเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัย พัฒนาและประยุกต์ใช้
โปรแกรมการดูแลสุขภาพให้เหมาะสม กับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ ซึ่งล้วนมีความต้องการบริการ
ที่แตกต่างกันนั่นเอง

พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นมีมานานแล้ว จุดกำเนิดแรกของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพคือ สปา (Spa) ซึ่ง
เริ่มต้นในสมัยอาณาจักรโรมัน (Roman Empire) กิจกรรมของสปา ในสมัยนั้นมีชื่อเสียงในฐานะเป็น แหล่งบำบัดโรค
โดยใช้น้ำ มีคนเจ็บป่วยจำนวนมากจะเดินทางไปรักษาตัวโดยการอาบน้ำแร่ ตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงตลอดสมัยกลาง
(Middle Age) ก็ยังมีความนิยมอาบน้ำแร่กันอย่างสม่ำเสมอในเชิงของการรักษา พยาบาล ต่อมาในราวศตวรรษ
ที่ 16 แนวความคิดในเรื่องสปาเปลี่ยนแปลงไป คือ นักเดินทางทั้งหลาย เริ่มมีความคิดว่า สปาน่าจะเป็นแหล่ง
พักผ่อนได้ ประกอบกับการพัฒนาการขนส่งในสมัยนั้น ที่สามารถ ประดิษฐ์คิดค้น Stage Coach ได้ จึงทำให้สปาที่
เคยให้บริการในลักษณะการรักษาโรคกลายเป็นแหล่ง พักผ่อนหย่อนใจ (Relaxation) ปรากฏว่าในระยะแรกที่สปา
จะเริ่มเปลี่ยนไปเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจนั้น คนที่มาใช้บริการมักจะเป็นคนที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีเท่านั้น แต่
เมื่อตลาดที่เป็นลูกค้าระดับสูงแคบลง รายได้จึงจำกัดเฉพาะสำหรับลูกค้าฐานะดีเหล่านี้เท่านั้น ถ้าเป็นไปในทำนอง
นี้ตลอดไปธุรกิจก็จะอยู่ไม่ได้ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแหล่งอาบน้ำให้เป็นที่พักอาศัยแบบรีสอร์ทควบคู่กันไป แต่
ต่อมาเมื่อธุรกิจที่พัก (Accommodation) เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจึงได้มีการสร้างที่พักตามชายทะเล (Seaside
Resort) เป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวนิยมไปพักผ่อนตามสถานที่พักประเภทนี้ ธุรกิจสปาจึงเริ่มเข้าสู่ภาวะถดถอยลง
อย่าง รวดเร็วและรุนแรง โดยเฉพาะความถดถอยดังกล่าวเกิดกับแหล่งอาบน้ำแร่ สปา ที่อยู่ภาคพื้นดิน (Inland
Spa) มากกว่าตามชายหาด (Karnjanakit, S., 2014) จากความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น พบว่า การ
เดินทางจากบ้านไปยังสถานที่ใด สถานที่หนึ่งที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อที่จะดำรงรักษาสุขภาพกาย
สุขภาพจิตของบุคคลนั้นๆ และเป็นส่วนหนึ่งของการพักผ่อน

การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเป็นทั้งรูปแบบและเหตุผลในการท่องเที่ยวมาแต่โบราณ ไม่เพียงแต่อยู่ใน
ลักษณะของการเปลี่ยนบรรยากาศเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น จุดประสงค์การเดินทางในบางครั้งเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์ทางสุขภาพโดยตรง

ในยุคเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น เป็นการใช้ประโยชน์จากสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศ ธรณีวิทยาและทรัพยากรธรรมชาติที่ยังไม่ได้ปรุงแต่ง อันได้แก่ น้ำพุร้อน น้ำตกร้อน บ่อโคลน น้ำแร่ ในยุโรปมีความเชื่อว่า การอาบน้ำพุร้อน (Hot Spring) ที่มีอุณหภูมิเหมาะสมจะสามารถรักษา หรือบรรเทาอาการบางอย่างที่เป็นสาเหตุของโรคร้ายได้ อาทิ ปวดกระดูก ไขข้อเสื่อมหรืออักเสบ เป็นต้น

2400 ปี ก่อนคริสตกาล วัฒนธรรมของชาวอินเดียโบราณมีพิธีกรรมการชำระล้างร่างกายและจิตใจในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ ขณะที่ชาวจีน ญี่ปุ่น กรีกและโรมัน อาบน้ำอุ่นเพื่อรักษาอาการเมื่อยล้า เหน็ดเหนื่อย รักษาบาดแผล บำบัดอาการซึมเศร้า

เชื่อกันว่าจุดกำเนิดแรกของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมาจาก “สปา” (Spa) ซึ่งเริ่มต้นในสมัยอาณาจักรโรมัน การใช้น้ำเพื่อบำบัด เป็นความเชื่อเก่าแก่ คำว่า สปา (Spa) ที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน มีที่มาจากคำว่า “Salus per aqua” ในภาษาละติน ซึ่งหมายถึง สุขภาพจากน้ำ (Health through water) นอกจากนี้คำว่า Spa ยังเป็นชื่อของหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งในประเทศเบลเยียม ที่ซึ่งชาวโรมันโบราณได้ค้นพบแหล่งน้ำพุร้อนซึ่งเต็มไปด้วยแร่ธาตุ และทหารโรมันได้ใช้น้ำแร่เหล่านี้รักษาอาการปวดกล้ามเนื้อและบาดแผลจากการรบ ชาวโรมันมิใช่พวกแรกหรือเป็นพวกอารยธรรมโบราณพวกเดียวที่ใช้การอาบน้ำเพื่อเข้าสังคม แต่พวกเขาเป็นผู้ที่ปรับปรุงการอาบน้ำเพื่อเข้าสังคมให้ดียิ่งขึ้น การอาบน้ำเพื่อเข้าสังคมปรากฏอยู่ในหลายอารยธรรมด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นชาวอียิปต์ ชาวเมโสโปเตเมีย ชาวไมนอนส์และชาวกรีก

ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าชาวโรมันมีการอาบน้ำในที่สาธารณะครั้งแรกเมื่อใด แต่คาดว่าอยู่ระหว่างสมัยของซีซาร์ ออกุสตุส (Caesar Augustus) คือราว 27 ปี ก่อนคริสตกาล ถึงช่วงในคริสต์ศักราชที่ 14 มีที่อาบน้ำสาธารณะที่รู้จักกันในนามของ “โรมันบาส” อยู่ประมาณ 170 แห่งทั่วกรุงโรม ชาวโรมันเห็นว่าการอาบน้ำเป็นแนวทางเพื่อการพักผ่อน ผ่อนคลายและหย่อนใจสำหรับทุกคน ในปีคริสต์ศักราชที่ 70 ชาวโรมันได้สร้างสปาซึ่งประกอบด้วยอ่างเก็บน้ำ ในรอบๆบริเวณแหล่งน้ำพุร้อนที่เมืองบาสของประเทศอังกฤษในปัจจุบัน และอุทิศให้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประกอบไปด้วยที่อาบน้ำ วิหารเพื่อแสดงความเคารพต่อเทพเจ้าซูลิส มิเนอร์วา (เทพเจ้าแห่งปัญญาและศิลปะ) เมื่ออาณาจักรโรมันเติบโตแผ่ขยายออกไป จำนวนที่อาบน้ำสาธารณะก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน จนราวคริสต์ศักราชที่ 300 มีที่อาบน้ำสาธารณะกว่า 900 แห่งทั่วไปในอาณาจักรโรมัน สปาโรมันที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังคงอยู่ในปัจจุบันตั้งอยู่ที่เมือง Merano ประเทศอิตาลี เป็นหลักฐานสำคัญแสดงให้เห็นว่าชาวโรมันได้นำน้ำพุร้อนธรรมชาติมาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพในการบำบัดรักษา สถานที่อาบน้ำสาธารณะที่มีอยู่ทั่วไปในอาณาจักรโรมันที่มีขนาดใหญ่เป็นที่รู้จักกันในนามว่า “Thermae” และมักจะมีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางในเมือง มีการเก็บค่าธรรมเนียมในการใช้ “Thermae” แต่ค่าธรรมเนียมนี้้น้อยมากและชาวโรมันส่วนใหญ่สามารถจ่ายได้ ประเทศอื่นๆในยุโรป เช่น อังกฤษ ก็มีแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติกว่า 1,000 แห่ง ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญมาถึงปัจจุบัน เมืองหลายแห่งในเยอรมนีมีชื่อเสียงเพราะมีน้ำพุร้อนใช้รักษาโรค เช่น บาเดน บาเดน และอาเดน เป็นต้น รวมทั้งเมืองบาสและเลมมิงตัน สปาในประเทศอังกฤษ

ความนิยมในการใช้บริการสถานอาบน้ำแบบ Roman Bath เริ่มเสื่อมความนิยมลงในยุคที่อาณาจักรโรมัน สิ้นสุดอำนาจ สถานอาบน้ำสาธารณะปิดตัวลงเนื่องจากมาตรฐานการรักษาอนามัยที่ต่ำลง และเมื่อเข้าสู่ยุคกลาง ของยุโรปเริ่มมีการใช้ไฟฟ้าในการบำบัดรักษาแทนการใช้ไฟน้ำ อย่างไรก็ตามระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 15-17 แพทย์ ชาวยุโรปบางคนได้นำการบำบัดรักษาด้วยน้ำกลับมาใช้อีกครั้ง ปีค.ศ. 1967 John Floyer ใช้การบำบัดรักษาด้วย อุณหภูมิของน้ำโดยการอาบน้ำร้อน และน้ำเย็น นอกจากนี้ Sebastian Kniepp นักบวชชาวบาวาเรียนยังได้คิดค้น ทฤษฎีการใช้ความร้อน ความเย็นในการรักษา กระตุ้นระบบประสาท และระบบการไหลเวียนของร่างกาย

ศตวรรษที่ 19 การบำบัดด้วยน้ำถูกพัฒนาขึ้นอย่างพิถีพิถันและให้บริการโดยคนที่มีความรู้ความสามารถ ในการบำบัดรักษาอย่างถูกวิธี นักบำบัดใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อให้บริการ อาทิ การอาบ การแช่ การดื่มน้ำสะอาด ตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดความสำเร็จในการรักษา ทำให้มีการขยายบริการประเภทอื่นตามมา เช่น คาสีโน ภัตตาคาร การแสดงและความบันเทิงต่างๆ เป็นเหตุให้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบำบัดด้วยน้ำเพื่อสุขภาพค่อยๆ เลือนหายไปตามถูกแทนที่ด้วยภาพลักษณ์ของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อความผ่อนคลาย

จากความเป็นมาข้างต้นสังเกตได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน่าจะเริ่มต้นในศตวรรษที่ 18 ต่อมาสถาน บำบัดด้วยน้ำหรือสปาได้กลายเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในศตวรรษที่ 19 จนกระทั่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่าแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องสามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของสุขภาพ ที่พักอาศัยที่ดี ตลอดจนถึงอำนวยความสะดวก ความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว (พันธุมติ เกตะวันดี และคันธยา กิตติโกวิท, 2548)

ปัจจุบันจุดประสงค์หลักของการท่องเที่ยวยังคงเป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์เดิม อันเป็นการ แสวงหาประสบการณ์ที่สนุกสนานและการพักผ่อน ตลอดจนเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง (Mannell and Kleiber 1997) แต่รูปแบบของการแสวงหาของผู้บริโภคย่อมต้องเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผู้ให้บริการในธุรกิจ ท่องเที่ยวจำเป็นต้องพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการอันซับซ้อนของผู้บริโภค โดยการเพิ่ม ความหลากหลายทั้งในเชิงของรูปแบบและการนำเสนอ แม้ว่าการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจะมีมานานแล้ว แต่ใน ปัจจุบันก็ถูกดัดแปลงและพัฒนา ตลอดจนนำเสนอได้อย่างทันสมัยให้สอดคล้องกับความตื่นตัวของผู้บริโภคในเรื่อง ของสุขภาพและความงาม

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) อาจแบ่งออกได้ตามจุดมุ่งหมายและ วัตถุประสงค์ของ โปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท หลักดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในที่พักผ่อน หรือนอกที่พักผ่อนอย่างถูกวิธี ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การนวดประคบสมุนไพร การบริการ/อบ/สวดคนธบำบัด (Aroma Therapy) และวาริ บำบัด (Water Therapy) การอาบน้ำแร่หรือน้ำพุร้อน การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน การฝึกปฏิบัติ สมาธิแนวพุทธศาสนา การบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ และอื่น ๆ โดยทั่วไป จึงมักนิยมการเดินทางไปท่องเที่ยวในชนบทต่างจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงาม โดยจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่หลากหลายบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยวด้วย และเลือกพักผ่อนในสถานที่พักตากอากาศประเภทโรงแรมหรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพหรือศูนย์กีฬาให้บริการ ส่งเสริมสุขภาพที่มีมาตรฐานคุณภาพอย่างแท้จริง เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในสถานที่พัก แรมนั้น ๆ จัดไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น ในการให้บริการดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการจึงต้องดำเนินการพัฒนาบริการ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว และ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสม การท่องเที่ยว เชิงส่งเสริมสุขภาพจึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับการนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมาก และมี ประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมสุขภาพแลพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวรวมทั้ง การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปในตัวอีกด้วย

2. การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการ เรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวไปรับบริการบำบัดรักษาสุขภาพการรักษายาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพ มาตรฐานอย่างแท้จริงเช่นการตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่าง ๆ การทำฟันและการรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเสริมความงาม การผ่าตัดแปลงเพศ และอื่น ๆ เป็นต้น โดยทั่วไปจึงมักมีการจัดโปรแกรม การท่องเที่ยวที่บรรจุโปรแกรมการเข้ารับบริการบำบัดรักษาโรค การรักษายาบาล และการฟื้นฟู สุขภาพต่าง ๆ ที่หลากหลายเช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่าง ๆ การทำฟัน การผ่าตัดเสริม ความงาม หรือการผ่าตัดแปลงเพศ ฯลฯ เป็นต้น โดยเลือกใช้บริการในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล ที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการต้องดำเนินการพัฒนาบริการ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมบำบัดรักษาสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสม การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งประโยชน์ ต่อการรักษา ฟื้นฟูสุขภาพนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ สำหรับการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะ การท่องเที่ยว เชิงสุขภาพประเภทการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) ทั้งนี้เนื่องจาก ได้มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพที่หลากหลาย และเป็นกระแสนิยมอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็น แนวทางใน

การให้ผู้ประกอบการนำไปปรับปรุงการบริการและปรับรูปแบบของการบริการให้ สอดคล้องกับความต้องการของ ผู้บริโภคต่อไปในอนาคต

ทั้งนี้นอกจากสปาเพื่อสุขภาพและการนวดไทยแล้ว ประเทศไทยยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้าน อื่นๆที่นักท่องเที่ยวนิยม ได้แก่ มวยไทย การตรวจสุขภาพร่างกายแบบเต็ม คอร์ส (full package) สปาสุขภาพ ศัลยกรรมพลาสติกและศัลยกรรมตกแต่งความงาม ศัลยกรรมแปลงเพศ ศัลยกรรมดูดไขมันส่วนเกิน ทันตกรรม เพื่อความงาม การเข้าค่ายดูแล สุขภาพคอร์สต่างๆโปรแกรมลดน้ำหนัก ผีกมวยไทย การฝึกสมาธิสวดมนต์ภาวนา/ เพื่อความสงบของจิตใจ การผ่าตัดทั่วไป การผ่าตัดเพื่อลดน้ำหนัก (weight - loss surgery) เทคโนโลยีช่วยการ เจริญพันธ์ทางการแพทย์สำหรับคู่สมรสที่มีบุตรยาก การปลูกถ่าย Stem Cell ทรีทเมนต์ต่อต้านความชรา (Anti- aging) การรักษาหรือบรรเทาอาการโรค มะเร็ง การลบรอยสัก ฯลฯ รวมทั้งการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจใหม่ คือ กัญ ชง กัญชา ทางการแพทย์ เหล่านี้คือส่วนหนึ่งของบริการสุขภาพที่ชาวต่างชาติให้ความสนใจ และนิยมเดินทางมา รับบริการในประเทศไทย

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบลักษณะการท่องเที่ยว ระหว่าง Medical Tourism และ Wellness Tourism

Medical Tourism	Wellness Tourism
<p>การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์หรือเชิงบำบัดรักษา คือนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังจุดหมายปลายทาง เพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยจากโรค ต่างๆ หรือการวางแผนเพื่อรับรักษา รวมถึงผู้ที่ มองหาค่ารักษาพยาบาลที่ถูกกว่า และมีมาตรฐาน การรักษาที่ดีกว่าภูมิลำเนาของตน</p>	<p>การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ คือนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังจุดหมายปลายทาง เพื่อดำเนินการเชิงรุกในการส่งเสริมสุขภาพที่ดีอยู่ แล้วให้แข็งแรงและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นักท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องการกิจกรรมที่มี เอกลักษณะ และความเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของ พื้นที่ ซึ่งนักท่องเที่ยวไม่สามารถหาได้จากประเทศ ของตน</p>
<p>นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์หรือเชิงบำบัดรักษา: โดยทั่วไปคือผู้ป่วย หรือผู้ที่มีความต้องการ ทำศัลยกรรม หรือรับบริการด้านทันตกรรม เป็นต้น</p>	<p>นักท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ: โดยทั่วไปคือ นักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่ป้องกัน การเจ็บป่วยและเสริมสร้างสุขภาพร่างกายให้ดี ยิ่งขึ้นเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ</p>

ที่มา: The Global Spa Summit (GSS) (2011: iv) อ้างถึงใน จินณพัช ,2560 น. 4

สรุป

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นความนิยมทางการท่องเที่ยวที่เติบโตไปพร้อมๆ กัน การแสวงหาความมีสุขภาพและสุขภาวะที่ดีของผู้คน เป็นความปรารถนาสากล ที่ผู้คนโดยทั่วไปสรรหาหรือใช้เวลาช่วงหนึ่งของชีวิตในการเดินทางเพื่อค้นหา ประสบการณ์แปลกใหม่ ความทรงจำ ที่น่าประทับใจ และการได้รับการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวม ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยได้รับส่งเสริมพัฒนามาถึงทางเลือก ที่ผู้คนสามารถออกแบบการเดินทางได้อย่างคุ้มค่า ใช้เวลาเพื่อการพักผ่อนและดูแลสุขภาพได้อย่าง หลากหลายตามที่ต้องการ ความสามารถทางการแข่งขันด้านทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยดังกล่าว เกิดจากการปรับตัวและพัฒนาของภาคเอกชนผู้ประกอบการ โดยมีนโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข นำ สู่การปฏิบัติ โดยการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม การแพทย์ครบวงจรและการท่องเที่ยวคุณภาพดี